

Irene Mellis - dabaszinātņu pētniece, publiciste un sekretāre

Latvijas Universitātes studenti, ar kuriem lepojamies, devuši savu ieguldījumu un veicinājuši zinātnes, latviešu kultūras un dzīvesziņas uzturēšanu savās mītnes zemēs. Irene Mellis (dzim. Putniņa) (1916-2017) ir viena no Latvijas Universitātes (LU) Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes absolventēm, kura sekmīgi aizstāvēt maģistra darbu "Rembates dolomītsmilšakmens kvantitatīvais minerāloģiskais sastāvs : mēģinājums novērtēt ģeometriskās analīzes noderību iežu uzbūves raksturojumam", studijas beidza 1944. gadā. Darbs ir pieejams LU Bibliotēkas krājuma diplomdarbu kolekcijā.

Irene Mellis bijusi ilggadīga rakstnieces Zentas Mauriņas (1897–1978) sekretāre un par šo ilgo kalpošanu savas atmiņas apkopojusi grāmatā "Trīsdesmit divi gadi kopā ar Zentu Mauriņu" (1997).

1.att. Konstantins Raudive, Zenta Mauriņa un Irene Mellis. Granebergā 1949. gadā.

Irene Mellis dzimusi 1916. gadā Kostromā (bēgļu gaitās Krievijā), tēvs (zeltkalis) nomirst no melno baku slimības. Pēc atgriešanās Latvijā beigusi Valda Zālīša 1. pamatskolu Rīgā un Rīgas pilsētas 2. ģimnāziju, pēc tam no 1933. līdz 1944. gadam studējusi Latvijas Universitātes Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē. Paralēli 7 gadus mācījusies Vīgneres baletskolā.¹ Studiju gados I. Mellis strādājusi Zemes bagātību pētīšanas institūtā, pētot Latvijas dolomītus un kaļķakmeņus, arī saistībā ar Finanšu ministrijas jaunceltnes apdari. Strādājot pie sava maģistra darba "Rembates dolomītsmilšakmens kvantitatīvais minerāloģiskais sastāvs : mēģinājums novērtēt

¹ Dejojājas Beatrisas Vīgneres (1903-1990) fiziskās un estētiskās audzināšanas skola bija viena no lielākajām un populārākajām deju skolām Latvijā 20.-30. gados.

ģeometriskās analīzes noderību iežu uzbūves raksturojumam“, iepazinusies ar docentu Oto Melli (1906–1970) un 1939. gada 20. maijā apprecējusies. Maģistra darba pētījuma speciālais mērķis bija – noskaidrot smilšakmens noderīgumu būvniecībā, nosakot tā kvantitatīvo mineraloģisko sastāvu vairākos atsevišķos paraugos un “pat atsevišķās kāda parauga vietās, lai kaut cik varētu raksturot ieža vienmērību un uzbūvi.” Nosakot Rembates dolomītsmilšakmens kvantitatīvo sastāvu, lietota Rosiwal’s lineārā metode kā tobrīd visizplatītākā un izmantota R. Fuess’a integrācijas ierīce “Sigma”.

1944. gadā ģimene izceļo uz Vāciju, bet 1946. gadā pārceļas uz Zviedriju, kur O. Mellis kā starptautiski atzīts pētnieks mineraloģijā, kristalogrāfijā un petrogrāfijā kļuva par Stokholmas Universitātes profesoru (1949-1970) un Zviedrijas Mineraloģu biedrības prezidentu. Savukārt I. Mellis strādāja par bioloģijas un ķīmijas skolotāju zviedru ģimnāzijās Stokholmā līdz pensionēšanās brīdim.² Irene Mellis papildinājusi, rediģējusi un tulkojusi zviedru valodā petrogrāfijas un mineraloģijas grāmatu par akmeņiem, minerāliem un dārgakmeņiem “Fakta om bergarter, mineral och ädelstenar” (1969) Herberta S. Zima (*Zini, H.S.*) un Pola R. Šafera (*Shaffer, P.R.*) angļu valodā sarakstīto grāmatu.

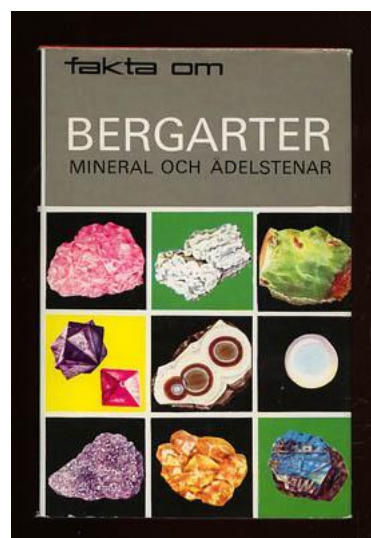

2. att. Irene Mellis (dzim. Putniņa) pases fotogrāfija, studiju laikā, 20. gadsimta 30 gadi.
Foto: LVVA 7427 f., 1.apr. 18633 l.

3.att. Fakta om bergarter, mineral och ädelstenar” /Zim, Herbert S., och Paul R. Shaffer ; Overs. och bearb. av Irene Mellis.1969.

Avots:

<https://www.antikvariat.net/sv/bot26600-fakta-om-bergarter-mineral-och-adelstenar-zim-herbert-s-shaffer-paul-r-antikvariat-bothnia>

² Stradiņš, Jānis. Pēcvārds Irenes Mellis rakstam par Dr. J.A. Aboliņu. *No:Acta medico-historica Rigensia*, IV. Rīga : Pauli Stradini Museum historiae medicinae, 1999, 371.–372.lpp.

Apmeklējot Zentas Mauriņas lekcijas Upsalā, Irene Mellis iepazinusies ar rakstnieci un kļuvusi par ilggadēju Zentas Mauriņas sekretāri un palīdzi no 1946. gada gan Zviedrijā, gan Vācijā – līdz pat Zentas Mauriņas mūža beigām. Pārrakstījusi, lasījusi korektūras un sagatavojusi izdošanai vairāk nekā 20 Zentas Mauriņas grāmatu, kā arī vēstules un referātus. Sadarbība turpinājās līdz pat Mauriņas nāvei 1978. gadā Vācijā. Savas atmiņas un ilgo kopābūšanas laiku atspoguļojusi atmiņu grāmatā par Zentu Mauriņu un Konstantīnu Raudivi "Trīsdesmit divi gadi kopā ar Zentu Mauriņu" (1997, vācu val. 1999), ir pēcvārda autore "Zentas Mauriņas dzīves gadi Zviedrijā" Zentas Mauriņas Rakstiem (4, 1999).

“Vairāk nekā trīsdesmit gadus bijusi Zentas Mauriņas pacietīga līdzstrādniece, padomdevēja un palīdzētāja rakstnieces dzīves visgrūtākajos brīžos”³, tā I. Mellis raksturo rakstnieks Jānis Klīdzējs.

Par sekretāri un arī lielāko dzīves veiksmi savā rakstnieces biogrāfijā Zenta Mauriņa Zviedrijas dienasgrāmatā un citās publikācijās raksta: “Liela laime bija, ka laikā no 1946. līdz 1950. gadam man katru dienu nāca rakstīt Irēne Mellis. Par sekretāres algošanu toreiz nevarēju ne iedomāties — eksistences cīņa Upsalā man tad vēl bija pārāk grūta” un visbeidzot 1955. gada 2. augusta piezīmēs varam lasīt: “Beidzot esmu izšķīrusies pieņemt pastāvīgu sekretāri, kļuvi, lietīšķu cilvēku, kas mani uzrunāja bez frāzēm un jūsmošanas”.⁴ Tā paša gada 15. septembrī Z. Mauriņa turpina: “Viņas līdzdarbība man nozīmē vairāk kā visas rozes un suminājumi. ... Kāda svētība, ka man tagad ir sekretāre, kas kārtu manu manuskriptu chaosu, un vienu daļu savu uzmetumu varu diktēt guļot!”⁵

Kā gandarījumu par gadiem ilgo, nesavtīgo darbu Zenta Mauriņa savā testamentā Irēnei piešķir savu darbu autortiesības Latvijā, bet 2005. gadā Irene Mellis apbalvota ar Triju Zvaigžņu ordeni.⁶

I. Mellis darba gaitas saistītas arī ar skolotājas darbu Latviešu palīdzības komitejas bērnu vasaras kolonijā, kas tika nodibināta 1949. gadā palīdzībai trūcīgiem bērniem un mātēm. Darbs bērnu kolonijā prasīja lielu pašai izziņību no visiem, kas tajā strādāja, it sevišķi kolonijas pastāvēšanas pirmajos gados, bet arī vēlāk aizvien ir bijis jācīnās ar grūtībām.⁷ Vēlāk I. Mellis iesaistījās latviešu pensionāru biedrības “Aprūpe” rīkotajos sarīkojumos Gēteborgā un Zviedrijas Latviešu pensionāru biedrībā Stokholmā, lasot referātus, organizējot veselības kopšanas kursus senioriem, kā arī atbalstot žurnāla “Pensionāru Vēstnesis” izdošanu.⁸ Var droši apgalvot, ka Irene Mellis pēc pedagoga darba gaitām nav dzīvojusi savrupu dzīvi, bet aktīvi interesējusies par visu jaunāko zinātnē, kultūrā un literatūrā, piedalījies vairākās konferencēs un sarīkojumos Latvijā. Par to liecina arī viņas piedāvāto referātu temati pensionāru biedrībā: “Sēņošana – klusās medības”, “Raudīves radošais darbs”, “Atmiņa un smadzeņu darbība”, “Tēja, kafija un tava sirds”, par modernās pētniecības gaitām iedzimtības jomā, par akupunktūras ietekmi uz veselību un vairāki citi. Īpaši aizkustinoši sagatavoti un informācijas bagāti stāstījumi par Zeltu Lāgerlēvu, Francim Šūbertam 200. dzimšanas dienas atcerei veltīts apcerējums, Rīgas operu, Vizmu Belševicu, par Rīgu, par Eiropas dzīvi un, protams, par Zentu Mauriņu.

³ Klīdzējs, Jānis. Lielas latvietes piemērs. *Laiks*, 1980, Nr. 98, 3.lpp.

⁴ Mauriņa, Zenta. *Pasaules vērtos: Zviedrijas dienasgrāmatas 1951-1958*. [ASV]: Grāmatu Draugs, 1968, 146.lpp

⁵ Turpat, 152.lpp.

⁶ Dreimanis, Aleksis. Latviešu ģeozinātņu darbinieki rietumu zemēs no 1945. līdz 1990. gadam. *Akadēmiskā Dzīve*, 2008, Nr.45, 120.lpp.

⁷ Mučka, Arvīda. Trimdā augušais bērns. *Trimdas skola*, 1954, Nr. 3, 104. lpp.

⁸ [S.]. Draudzībai un palīdzībai. *Latvija*, 1980, Nr. 8, 3.lpp.

I. Mellis publicējusi arī vairākas publikācijas par ievērojamu latviešu dzīves gaitām Zviedrijā. Vairākas publikācijas vēsta par notikušiem pasākumiem latviešu organizētos vakaros. Viena no tām veltīta Latvijas Universitātes 70. gadskārtai un atceres pasākumam Stokholmā – “Gaišie gadi: Latvijas Universitātes dibināšanas atcere Stokholmā”.⁹ Nedaudz sentimentālu, bet sirsnīgu atmiņu apvīta publikācija “Sena saruna” par pirmo Ziemassvētku vakaru kopā ar Z. Mauriņu bez K. Raudives.¹⁰

Publicētas arī dažas recenzijas par literāriem darbiem: J. Jaunsudrabiņa romānu “Nauda”, kas pirmsiespiedumā izdots 1943. gadā “lielo negaisu laikā” un godalgots ar Kultūrkapitāla fonda balvu¹¹ un V. Kārklīņa romānu “Vēstules no dzimtenes”.

Papildus iepriekš minētajām atmiņu grāmatām par Z. Mauriņu un K. Raudivi, pieminama arī publikācija krājumā “Acta medico-historica Rigensia”, kas veltīta “Jāņa Arvīda Āboliņa piemiņai”. Akadēmiķis Jānis Stradiņš atceras: “Pēc Z. Mauriņas nāves Irene Mellis pašaizliedzīgi aprūpēja Dr. Āboliņu. Šo rindiņu autors tuvāk iepazīnās ar docentu Dr. J. A. Āboliņu un Mellis kundzi 1976. gadā komandējuma laikā Stokholmā un netika pārtraucis vēstuļu saraksti ar abiem šiem jaukajiem un gudriem cilvēkiem daudzus desmitus gadu”.¹²

Savukārt, atzīmējot publikācijas par Ireni Mellis, ir jāpiemin Z. Mauriņas romānu un stāstu krājums “Bērza tāss” (1971), kas veltīts I. Mellis.

Irene Mellis bieži ciemojās Rīgā. Arī savas grāmatas atvēršanas svētkos 1997. gadā. Ciemošanās reizes bijušas īsas, bet jaunas enerģijas piesātinātas. Brauciens no Rīgas lidostas garām Ārlietu ministrijas ēkai, kura apdarināta ar Rembates smilšakmeni un kura iežu noturīgums analizēts I. Mellis maģistra darbā, atgādina par dzīvi, studijām un toreiz piedzīvoto pirmskara Latvijā. Pieminami arī tikšanās mirkļi no K. Raudivem veltītā 90. gadu pasākuma Rīgas Latviešu biedrībā 1999. gada aprīlī: “Aprīļa pēdējā dienā, ievu ziedēšanas aukstumā, Rīgas Latviešu biedrībā (RLB), Māmuļā, iesteidzās viešņa no Stokholmas. Dabas zinātniece un publiciste Irene Mellis ar savām atmiņām papildināja Konstantīna Raudives 90 gadu atzīmētāju sanāksšanu RLB. Ar Rīgā nolauztu ievas zaru pie vaiga un ar daudzu gadu līdzdalību Konstantīna Raudives un Zentas Mauriņas ikdienā.”¹³ Arī vēlāk, 2002. gada pavasarī, Zenta Mauriņai veltītā pasākumā I. Mellis klātesamība ir neiztrūkstoša, tāpat kā konferencē Grobiņā: “Gluži negaidīts pārsteigums konferences organizētājiem un viesiem bija Irenes Mellis klātbūtne, kas pasākumā ienesa, šķiet, īpašu gaišumu un svētību.”¹⁴

⁹ Mellis, Irene. Gaišie gadi: Latvijas Universitātes dibināšanas atcere Stokholmā. *Brīvā Latvija*, 1989, Nr.41, 6.lpp.

¹⁰ Mellis, Irene. Sena saruna. *Brīvā Latvija*, 1997, Nr.47, 1.lpp.

¹¹ Melle, Irene. Nauda : [recenzija par J.Jaunsudrabiņa romaņu “Nauda”. *Latvija*, 1982, Nr.26, 2.lpp.

¹² Stradiņš, Jānis. Pēcvarāds Irenes Mellis rakstam par Dr. J.A. Aboliņu. *No:Acta medico-historica Rigensia*, IV. Rīga : Pauli Stradini Museum historiae medicinae, 1999, 371.–372.lpp.

¹³ Muchka Kalniņa, Aina. Ar ievu zaru Eiropā. *Brīvā Latvija*, 1999, Nr. 20, 5.lpp.

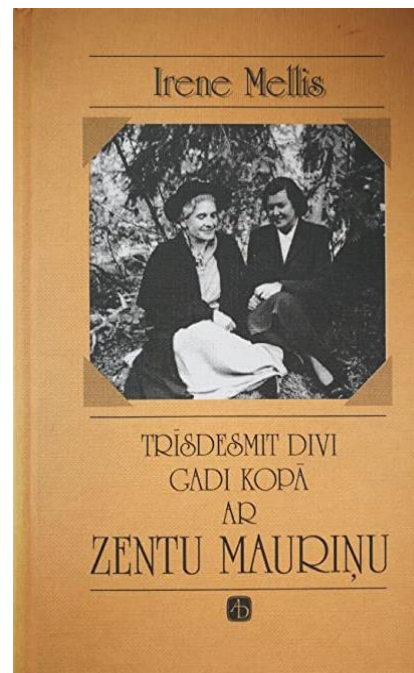
¹⁴ Jundze, Arno. Skrejošais laiks. *Literatūra un Māksla*, 2002, Nr.17, 7.lpp.

4.att. Irene Mellis rakstnieces Zentas Mauriņas simtgadei veltītajā starptautiskajā konferencē Rīgā 1997. gada 11. un 12. decembrī.

Avots: Latvijas Vēstnesis, Nr. 324/328, 1997.

Konferenci atklāja Latvijas Universitātes rektors profesors Juris Zaķis.

5.att. Mellis, Irene. Trīsdesmit divi gadi kopā ar Zentu Mauriņu. 1997. LU Bibliotēkas krājums.

Irene Mellis nodzīvojusi garu un bagātu mūžu, savu enerģiju un dzīves laiku nesavtīgi veltot citiem, īpaši Z. Mauriņas ikdienas un darba lietu sakārtošanai, mudinājusi un rosinājusi tautiešus ārzemēs rūpēties par savu fizisko un garīgo veselību. Šķiet ir tik pašsaprotami, ka Irene Mellis ir bijusi neatņemama Zentas Mauriņas dzīves un dvēseles noslēpumu līdzzinātāja un glabātāja, tik daudzus gadus darbos un brīvbrīžos klātesoša.

Nepublicēti materiāli:

Mellis, Irene. (1944). Rembates dolomītsmilšakmens kvantitatīvais minerāloģiskais sastāvs : mēģinājums novērtēt ģeometriskās analīzes noderību iežu uzbūves raksturojumam. [Rīga]. 45 lp.

Avoti un izmantotā literatūra:

[B.a.] (2005). Par apbalvošanu ar Triju Zvaigžņu ordeni. *Latvijas Vēstnesis*, 170, 8.

[B.a.] (1982). Sarīkojumi. *Latvija*, 13, 3.

Grīnberga, Aina. (1983). Durt lai nesāp, spiest kamēr vesels. *Latvija*, 49, 3.

Grīnberga, Aina. (1982). Klusās medības ar Dr. Irēni Melli. *Latvija*, 44, 3.

Jundze, Arno. (2002). Skrejošais laiks. *Literatūra un Māksla Latvijā*, 17, 7.

Jundze, Arno. (2001). Uz Grobiņu pie Zentas Mauriņas. *Literatūra un Māksla Latvijā*, 17, 4.

- Kārkliņš, Valdemārs. (1958). Spārnotā sirds. *Laika Mēnešraksts*, 8, 250.
- Klīdzējs, Jānis. (1980). Lielas latvietes piemērs. *Laiks*, 98, 3.
- Literatura.lv. (2022): personas: Irene Mellis : [tiešsaiste]. Pieejams: <https://literatura.lv/lv/person/Irene-Mellis/873564>.
- Mauriņa, Zenta. (1968). *Pasaules vārtos: Zviedrijas dienasgrāmatas 1951-1958*. [ASV] : Grāmatu Draugs, 146.-152.
- Mauriņa, Zenta. (1953). Vasaras impresijas un ziemas atmiņas. *Laikmets*, 19, 11.
- Mellis, Irene. (1989). Gaišie gadi: Latvijas Universitātes dibināšanas atcere Stokholmā. *Brīvā Latvija: Apvienotā "Londonas Avīze" un "Latvija"*, 41, 6.
- Mellis, Irene. (1997). Sena saruna. *Brīvā Latvija: Apvienotā "Londonas Avīze" un "Latvija"*, 47, 1.
- Mellis, Irene. (1997). *Trīsdesmit gadi kopā ar Zentu Mauriņu*. Rīga : Daugava.
- Mellis, Irene. (1996). Zentas Mauriņas dzīves gadi Zviedrijā. *Drosme būt : Zviedrijas dienasgrāmatas ; Itālijas ceļojums*, 4. sēj. Rīga : Daugava, 368.-[378.]
- Mellis, Irene. (1999). *Wege der Freundschaft : 32 Jahre mit Zenta Maurina*. Memmingen : Maximilian Dietrich Verlag.
- Muchka Kalniņa, Aina. (1999). Ar ievu zaru Eiropā. *Brīvā Latvija: Apvienotā "Londonas Avīze" un "Latvija"*, 20, 5.
- Muchka Kalniņa, Aina. (1997). "Daugava" izdod Irēnes Mellis atmiņu grāmatu. *Brīvā Latvija: Apvienotā "Londonas Avīze" un "Latvija"*, 12, 6.
- Stradiņš, Jānis. (1999). Pēcvārds Irenes Mellis rakstam par Dr. J.A. Aboliņu. *Acta medico-historica Rigensia*, IV: 371–372.
- Zālītis, Herberts. (1996). Darbīga dzīve zinātnei un labestībai. *Brīvā Latvija: Apvienotā "Londonas Avīze" un "Latvija"*, 26, 6.